

Teologija i duhovnost svećeništva prema Karlu Rahneru

Ivica Raguz

e-mail: ivica.raguz@os.htnet.hr

UDK: 2:282

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. listopada 2005.

Prihvaćeno: 4. prosinca 2005.

U članku se analizira Rahnerovo poimanje teologije i duhovnosti svećeništva. U prvome će se dijelu pokušati prikazati teologija, a u drugome duhovnost svećeništva prema Rahneru. Ova podjela ujedno ne znači da su za Rahnera teologija i duhovnost svećeništva odvojene stvarnosti. Naprotiv, prema njemu, teologija i duhovnost neodvojivo su povezani: određena duhovnost pretpostavlja i proizlazi iz određene teologije svećeništva.

Na kraju, kritički ćemo se osvrnuti na Rahnerov doprinos te na promišljanja o teologiji i duhovnosti svećeništva, koja su na poseban način aktualna, jer se nakon Drugoga vatikanskog sabora svećenički identitet nalazi u krizi. Rahnerova razmišljanja, poticaji i prijedlozi mogu, zasigurno, pridonijeti prevladavanju te krize, teološkomu objašnjavanju značenja svećeništva u Crkvi te vjerodostojnosti njegovu življenja.

Ključne riječi: svećenik, svećeništvo, sakramenti, duhovnost, Crkva.

Nije teško uvidjeti kako katoličko poimanje sakramenta svećeničkoga reda već dulje vrijeme nailazi na nerazumijevanje, kritiku i neprihvatanje ne samo izvan Crkve nego i u samoj Crkvi. Razlozi su višestruki: politički sustav demokracije modernoga društva koji se čini teško spojivim s katoličkim shvaćanjem svećeničkoga reda, napose s načinom upravljanja Crkvom-župom, kriza autoriteta i pokušaj demokratizacije Crkve nakon Drugoga vatikanskog sabora, nepostojanje ili nestajanje postojećega društvenog okvira koji je stoljećima crkvenoj hijerarhiji pružao identifikacijsku potporu i jasnoću, razna moderna teološka tumačenja svećeništva koja, umjesto da pomognu, samo još više

produbljuju već postojeću krizu identiteta, odgoj u sjemeništima koji nedovoljno priprema svećeničke kandidate za novonastalu situaciju Crkve u modernome društvu, već boluje od čežnje za gotovo nestalom narodnom Crkvom, kriza svećeničkih zvanja u mnogim Crkvama, pitanje ređenja žena itd. Mogli bi se nabrojiti još mnogi drugi razlozi krize sakramenta svećeničkoga reda i bilo bi veoma važno za Crkvu uhvatiti se u koštac s njima. U svojem bogatom teološkom opusu to je učinio upravo jedan od najvećih katoličkih teologa 20. stoljeća, njemački teolog Karl Rahner. Kao malo koji teolog svojega vremena, Karl Rahner odlično je primijetio velike društvene promjene u 20. stoljeću koje su se odrazile i na život Crkve, a time i na shvaćanje svećeništva. Njegovi mnogobrojni članci, knjige, meditacije i propovijedi mogu se tumačiti kao pokušaji suočavanja s novonastalom situacijom Crkve u modernome društvu. Ta nova situacija Crkve bila je za Rahnera prigoda za intenzivno promišljanje gotovo svih teoloških tema pa tako i teološkoga značenja svećeničkoga reda. Stoga ovaj članak kani pružiti uvid u Rahnerovo poimanje svećeništva, jer njegova razmišljanja, zasigurno, mogu pridonijeti još kvalitetnije-
mu razmatranju današnjih gorućih pitanja o teologiji i duhovnosti svećeništva.

Sasvim je razumljivo da ovdje nije moguće izvesti opsežnu analizu Rahnerove teologije svećeništva. Ograničit ćemo se samo na njegove teološke članke koji se bave teologijom i duhovnošću svećeništva¹. Ostali Rahnerovi tekstovi o svećeništvu koji su više

¹ Analiza obuhvaća Rahnerove članke objavljene u njegovim *Schriften zur Theologie*, I-XVI, Benziger Verlag, EInstedeln-Köln-Zürich, 1954-1984: *Priesterliche Existenz*, u: *Schriften zur Theologie* III, str. 285-312; *Der theologische Ansatzpunkt für die Bestimmung des Wesens des Amtspriestertums*, u: *Schriften zur Theologie* IX, str. 366-372; *Theologische Bemerkungen zum Priesterbild von heute und morgen*, u: *Schriften zur Theologie* IX, str. 373-394; *Weihe im Leben und in der Reflexion der Kirche*, u: *Schriften zur Theologie*, str. 113-131; *Zur Spiritualität des Weltpriesters*, u: *Schriften zur Theologie* XIV, str. 166-181; *Zur Spiritualität des Priesters vom Amt her gesehen*, u: *Schriften zur Theologie* XIV, str. 182-207; *Über die Zukunft der Gemeinden*, u: *Schriften* XVI, str. 160-177; *Zur Frage des Amtsverständnisses*, u: *Schriften zur Theologie* XVI, str. 271-277. Sekundarna literatura o Rahnerovu poimanju svećeništva vrlo je oskudna. Izdvajamo U. MÖBS, *Das kirchliche Amt bei Karl Rahner: eine Untersuchung der Amtsstufen und ihrer Ausgestaltung*, Schönigh, Paderborn-Wien, 1992; J. T. FARMER, *Ministry in community: Rahners vision of ministry*, Eerdmans, Louvain, 1993.

meditativni ili se bave konkretnim pitanjima svećeničkoga pastora², trenutačno se ostavljaju za neku drugu zgodu.

Teologija svećeništva

Rahnerova teologija svećeništva pretpostavlja njegovu sakramentalnu teologiju, jer je svećenički red jedan od sedam sakramenata Katoličke crkve. Stoga ćemo najprije u glavnim crtama prikazati Rahnerovu sakramentalnu teologiju. Rahner se u svojoj teologiji sakramenata suprotstavlja neoskolastičkoj teologiji koja je sakramente promatrala gotovo isključivo kao uzroke, zanemarujući činjenicu da su sakramenti prije svega znakovi i kao takvi onda uzročnici milosti. Spomenuta neoskolastička teologija sakramenata stvarala je, prema Rahneru, dojam da sakramenti uzrokuju milost koja prije nije postojala. To bi značilo da se sakramenti događaju u svijetu, u čovjeku koji je bez milosti, profan te bi takvom milost dolazila izdvojeno. No, to za Rahnera ne odgovara stvarnosti kršćanske vjere. Rahner polazi od činjenice da se u kršćanstvu ne može govoriti o odvojenosti sakralnoga i profanoga kao što je to bio slučaj u pojedinim religijama. Bog je svojom djelotvornom milošću uvijek na djelu, a jedina crta razdvajanja između sakralnoga i profanoga jest grijeh: »postoji samo jedna posljednja crta razdvajanja između profanoga i sakralnoga, crta čovjekova smrtonosnog i grješnog ne prema Bogu koji želi svoje spasenje posvuda i u svim čovjekovim dimenzijama»³. To znači da se sakramenti ne mogu više poimati kao uzroci milosti, uzroci sakralnoga koje prije sakramentalnoga djelovanja nije postojalo. Sakramenti su prije svega znakovi, a to znači znakovi već postojećega Božjeg spasenjskog djelovanja u svijetu, te kao znakovi

² K. RAHNER, *Der Pfarrer, u: Isti, Sendung und Gnade. Beiträge zur Pastoraltheologie* (Fünfte, erweiterte Auflage. Einleitung, Anmerkungen und Register von K. H. Neufeld SJ), Tyrolia-Verlag, Innsbruck-Wien, 1988, str. 259-270; članci iz dvaju poglavlja *Dienst am Menschen* i *Zur Frömmigkeit des Seelsorgers*, u: *Isti, Sendung und Gnade*, str. 395-552; *Isti, Betrachtungen zum ignatianischen Exerzitienbuch*, Kösel, München, 1965; *Knechte Christi: Meditationen zum Priestertum*, Herder, Freiburg u.a., 1967; *Einübung priestertlicher Existenz*, Herder, Freiburg u.a., 1970.

³ *Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 378.

uzrokuju milost: »točnije gledajući, u tradicionalnom katoličkom nauku o sakramentima moralo bi se reći: sacramenta significant gratiam et efficiunt, a ne: sacramenta significando efficiunt gratiam»⁴. Na temelju svega toga Rahner dolazi do sljedeće definicije sakramenata: sakramenti su »društveno i prostorno-vremensko očitovanje milosti, koja je tek s Kristom dana te neopozivo i pobjedonosno utisnuta u svijet, milosti koja se zbog te eshatološke neopozivosti po svojem očitovanju *ex opere operato* nudi pojedincu i njegovoj slobodi te koju on (obično) prihvaća. Sakramenti su po svojoj najizvornijoj naravi očitovanje milosti Božje u Kristu, koja je postala eshatološki ireverzibilna»⁵. No, svi sakramenti pretpostavljaju i proizlaze iz temeljnoga sakramenta koji je Crkva, jer je Crkva povijesno i vidljivo očitovanje spasenja u svijetu: Crkva je »temeljni sakrament kao trajna prisutnost Isusa Krista u prostoru i vremenu, tj. kao plod spasenja koji više ne može biti uništen te kao sredstvo spasenja, po kojemu Bog svoje spasenje vidljivo nudi pojedincima u dimenziji društvenosti i povijesnosti«⁶. Tako su za Rahnera svi sakramenti ekleziološki određeni. Isticanjem eklezijalnosti sakramenata Rahner je nastojao, s jedne strane, izbjeći teološki pozitivizam dokazivanja utemeljenosti sakramenata u Kristovu djelovanju, a, s druge, usko individualističko shvaćanje sakramenata. Sakramenti su u tome smislu djelatnosti Crkve, a time i djelatnosti samoga Krista, ukoliko je Krist osnovao Crkvu. Budući da se sakramentalnost Crkve odnosi na konkretnoga čovjeka, koji je po svojoj naravi povijesno i pluralno biće, ne postoji samo jedan, nego različiti sakramenti. Iz toga slijedi da za Rahnera sakramenti imaju dvostruku dimenziju: ekleziološku i antropološku⁷. Dijeleći sakramente, Crkva izriče samu svoju narav da je ona sakrament, temeljni sakrament spasenja u svijetu, a,

⁴ *Zur Frage des Amtsverständnisses*, str. 272. Stavljajući naglasak na dimenziju znaka u sakramentima, Rahner je time posredno potaknuo ponovno otkrivanje važnosti obrednosti u liturgiji.

⁵ *Ondje*, str. 273.

⁶ K. RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1997, str. 397. »Ali konkretno jedno bez Crkve je nemoguće: da je Božja milost u Kristu prisutna kao događaj, kao trajni događaj u povijesnoj vidljivosti, u inkarnacijskoj tjelesnosti u svijetu.« *Ondje*, str. 401.

⁷ To ne znači da je Rahner izgubio iz vida kristološku dimenziju, jer je Crkva uvijek sakrament Kristove milosti u svijetu.

s druge strane, ona ih dijeli u konkretnim situacijama čovjekova života, napose u »egzistencijalno temeljnim momentima ljudskoga života»⁸.

Za našu temu to znači da Rahner promatra svećeništvo ponajprije pod ekleziološkim vidikom. Prema njemu, u uobičajenoj teologiji svećeništva uglavnom se bit svećeništva pokušava tumačiti na tri načina:⁹

»1. svećeništvo pod vidikom sakramentalnih ovlasti,

2. svećenik kao posrednik,

3. svećeništvo unutar stupnjevitosti sakramenta sv. reda te u različitosti od ostaloga naroda Božjega«.

Rahner ne prihvaća nijedan od navedenih pristupa. Prvi se pristup teško može biblijski utemeljiti. Isto tako, današnji čovjek uglavnom ne prihvaća takav argument, jer radije pronalazi Boga u profanoj svakidašnjici, u neizrecivome, u društveno i institucionalno neuhvatljivome, nego u kultu¹⁰. Drugi pristup također je neprihvatljiv, jer se biblijski pojam posrednika odnosi uvijek isključivo na Isusa Krista. Kod drugoga pristupa još nastaju problemi kako tumačiti konkretno sudioništvo ministerijalnoga svećeništva u Kristovu svećeništvu, njegov odnos prema drugim službama uz činjenicu da čovjek ima neposredan odnos s Bogom i bez svećeničkoga posredovanja¹¹. Treće tumačenje biti svećeništva

⁸ *Grundkurs des Glaubens*, str. 400.

⁹ *Der theologische Ansatzpunkt für die Bestimmung des Wesens des Amtes-priestertums*, str. 367 ss.

¹⁰ Usp. *Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 376. Ta se tema provlači kroz mnoge druge Rahnerove članke, na primjer: *Theologische Deutung der Position des Christen in der modernen Welt*, u: *Sendung und Gnade*, str. 13-47; *Gotteserfahrung heute*, u: *Schriften zur Theologie IX*, str. 161-176; *Zur Situation des Glaubens*, u: *Schriften zur Theologie XIV*, str. 23-47. Vidjet ćemo poslije da će taj argument biti jedan od razloga Rahnerova prevelikoga naglaska eklezijalnosti svećeništva na štetu kristološke dimenzije.

¹¹ J. Ratzinger, papa Benedikt XVI., mišljenja je da se na temelju novoza-vjetne teologije s pravom može govoriti o svećeniku kao posredniku, ali predlaže da se taj pojam ipak ne rabi zbog jednoznačnosti i važnosti Kri-stova posredništva. Prema Benediktu XVI., prednost bi trebao imati pojam svećenika kao *Kristova služitelja*. Vidi J. RATZINGER, *Der Priester als Mittler und Diener Christi im Lichte der neutestamentlichen Botschaft*, u: *Isti*,

također je nedostatno, jer se dogmatsko-povijesno i teološki treba započeti od jednoga sv. reda koji proizlazi iz naravi same Crkve. Nadalje, trojako stupnjevanje jednoga reda nije jednom zasvagda određeno. Ono se može od vremena do vremena mijenjati, kako to pokazuje i povijest Crkve u kojoj su postojali i drugi sakramenti te se primjerice u srednjovjekovlju biskupsko posvećenje nije shvaćalo sakramentom.

Na temelju svega toga Rahner bit sakramenta svećeničkoga reda određuje iz naravi Crkve. Očito je kako je za Rahnera Crkva prije svega znak Kristove pobjedonosne i eshatološki ireverzibilne milosti u svijetu. Crkva je i vidljiva društvena zajednica koja u sebi mora imati i službu upravljanja i vodstva, po kojoj ona može biti djelotvorna i vidljiva. Stoga za Rahnera svećeništvo ne označuje vlast koja se nalazi nasuprot Božjem narodu¹², više izražava ono što Crkva jest u cijelosti i što ona mora ostvarivati po službi svećeništva. Crkvu konstituira sv. red, premda ne samo sv. red, jer je čini vidljivom u svijetu. Tako se dolazi do sljedeće definicije: »svećenik se odnosi na zajednicu i djeluje u ime cijele Crkve i kao takav službeni je navjestitelj Božje riječi, tako da su mu sakramentalno povjereni najveći intenzivni stupnjevi te iste riječi. Jednostavno rečeno, on je navjestitelj evanđelja u poslanju i u ime Crkve«. ¹³ Tako svećenik nije više posrednik sakralnoga nasuprot profanomu, ni »sveti zastupnik određene nužne funkcije u Bogom posvećenome narodu«, ¹⁴ nego predstavnik Crkve, općega svećeništva svih vjernika u Crkvi koje je »noseći temelj ministerijalnoga svećeništva«. ¹⁵ Upravo zbog te, eklesiološke di-

Theologische Prinzipienlehre. Bausteine zur Fundamentaltheologie, Erichewel Verlag, München, 1982, str. 281-299. (posebno str. 296.).

¹² Rahner samo usput napominje da se tu ne isključuje da se svećeništvo prima od Boga i Krista, premda to dalje ne razrađuje, u čemu se opet očituje nedostatak kristološkoga utemeljenja svećeništva (*Usp. Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 375.).

¹³ *Der theologische Ansatzpunkt für die Bestimmung des Wesens des Amtpriestertums*, str. 370-371. Također *Weihe im Leben und in der Reflexion der Kirche*, str. 125: »Hijerarhijska izdvojenost ređenika samo je unutar dimenzije sakramentalne društvenosti Crkve kao takve, ali ne u 'hijerarhiji' milosti, svetosti koju konstituira različita radikalnost u kojoj ljudi vjeruju, nadaju se i ljube.«

¹⁴ *Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 379.

¹⁵ *Isto*.

menzije Rahner je mišljenja da se u budućnosti može na razne načine koncipirati i mijenjati svećeništvo, ovisno o stvarnosti Crkve u određenu vremenu. Konkretno bi za Rahnera u budućnosti mogli postojati svećenici bez akademskoga obrazovanja, posebno tamo gdje postoji velik nedostatak svećeničkih zvanja¹⁶. Isto tako, moglo bi se razmišljati i o svećenicima kojima svećeništvo ne bi bilo glavno, nego sporedno zvanje, što ne znači da bi ono bilo i egzistencijalno sporedno¹⁷. Nadalje, Rahner predlaže razmišljanje o svećenicima za određenu skupinu ljudi¹⁸ ili čak o svećenicima na određeno vrijeme¹⁹. Koliko su ti prijedlozi realni i prihvatljivi, pokušat ćemo reći u završnome osvrtu.

Budući da svećenik predstavlja Crkvu, on ne može biti vrač koji se nalazi nasuprot Božjemu narodu ili profanomu svijetu, koji tek trebaju biti posvećeni²⁰. Oslanjajući se na analize filozofije religije i povijesti religije, Rahner razlikuje dva pojma: »svećenik i prorok«.²¹ Prema njemu, svećeništvo je izričaj stava odozdo, odnosno čovjekova stava prema Bogu, dok proroštvo označuje stav

¹⁶ Usp. *ondje*, str. 390.

¹⁷ Usp. *ondje*, str. 391ss. U novije vrijeme M. Zulehner, F. Lobinger i P. Neuner predlažu sličnu podjelu svećenika na dvije vrste: s jedne strane, tzv. narodni svećenici (*Leutepriester*) ili *svećenici korintškoga tipa*, koji bi bili uglavnom oženjeni *virii probati* konkretne zajednice, kojima svećeništvo ne bi bilo glavno zvanje i koji bi djelovali u timu. S druge strane, *biskupijski svećenici* ili *svećenici Pavlova tipa* koji bi bili pokretljivi, osnivali i učvršćivali zajednice te većinom živjeli u celibatu. Vidi M. P. ZULEHNER-F. LOBINGER-P. NEUNER, *Leutepriester in lebendigen Gemeinden: Ein Plädoyer für gemeindliche Presbyterien*, Schwabenverlag, Ostfildern, 2003.

¹⁸ *Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 392s.

¹⁹ *Zukunft der Gemeinden*, str. 173-174: «Crkva laicizira svećenike i nije jasno zašto bi u očima Crkve razlog takve laicizacije, neovisno o samome pojedincu, trebao postojati u moralnome promašaju dotičnoga. Naime, moglo bi se razmisliti ne bi li mladi ljudi, po pravilno shvaćenome svećeništvu na određeno vrijeme mogli otkriti svećenički poziv, mladi ljudi koji se više ne usuđuju preuzeti svećeništvo, jer ne vjeruju u doživotnu obvezu».

²⁰ Usp. *Priesterliche Existenz*, str. 295-296: »Stoga oni (svećenici) nisu *nikada* 'posrednici' u smislu vlasti nekoga prvotnog postavljanja 'posrednoga' između Boga i čovjeka kao da je prije postojao ponor, koji sada treba premostiti; oni su samo konkretna vidljivost, tako reći sakramentalni znaci 'sredstva' ('Crkve') između Boga i ljudi koje je Krist – i jedino on! – ustanovio«.

²¹ Usp. *ondje*, str. 288. ss.

odozgo, tj. izričaj je Božje objave. Kršćanstvo oba pojma relativizira i preobražava Kristovim svećeništvom i proroštvom. U Isusu Kristu svećeništvo nije više obični ljudski prinos Bogu, nego djelo samoga Boga. I proroštvo je također u Isusu Kristu dovršeno, ukoliko je Bog u njemu rekao svoju zadnju riječ potpuno objavivši sama sebe. Na temelju svega toga Rahner dolazi do zaključka da kršćansko svećeništvo koje ujedinjuje u sebi oba pojma – svećenik i prorok – može imati samo služiteljsku ulogu naspram Kristova spasenjskog djela. Tako je svećenik samo služitelj Kristovu svećeničkomu djelu, on ne stvara Kristovu žrtvu, nego je samo služeći uprisutnjuje. No, svećenička služba svećenika nije relativizirana samo Kristovim svećeništvom nego i svećeništvom cjelokupne Crkve. Svećenik uprisutnjuje Kristovu žrtvu Crkve: »on 'podjeljuje' ljudima milost, koja od početka ne pripada njemu, nego njima« ... te je »opće svećeništvo svih vjernika prije ministerijalnoga svećeništva, a ne samo njegov oslabjeli odsjaj«. ²² Sličnu relativizaciju svećeništva Rahner vidi također s obzirom na proroštvo. Svećeničko proroštvo ne može više biti Božji govor ili objava čovjeku, nego samo svjedočenje Božjega govora. To ne znači da je sada svećeničko proroštvo samo obično upravljanje Božjom riječi poput rabina ili poput teološkoga znanstvenika. Naprotiv, svećenik je prorok koji svojim vlastitim životom posvjedočuje Božju riječ. ²³ Relativizacija svećeničkoga proroštva uključuje i činjenicu da svećenik ne naviješta Božju riječ ljudima koji uopće nisu zahvaćeni milošću. Naviještajući Božju riječ, svećenik susreće čovjeka koji se već nalazi u području milosti, koji je već njome zahvaćen: »tako u biti propovijed ne donosi čovjeku nešto novo i strano, što bi bilo izvan sfere njegovih ljudskih pojmova i simbola«. ²⁴ Rahner time dakako ne želi reći da je čovjeku otkriveno cjelokupno značenje nadnaravne stvarnosti bez pojmovne izričitosti kršćanske vjere.

²² *Ondje*, str. 297.

²³ To Rahner na vrlo snažan način ističe u poznatome članku *Priester und Dichter*, u: *Schriften zur Theologie* III, str. 349-378: »Svećenik zove pjesnika... Svećenička riječ zahtijeva od svećenika – koliko god ona bila Božja, a ne njegova riječ – da je izgovara *svojom egzistencijom* ... Kako bi bila pravilno izgovorena, Božja riječ u ustima svećenika želi život svećenika prožeti sobom i sebi ga podvrgnuti. Ona poziva cijeloga čovjeka i potpuno ga obuzima sa svim što ima. Jer, prema Kierkegaardu, navjestitelj Riječi 'gestikulira' svojom cijelom egzistencijom«, str. 367-368, 370.

²⁴ *Priesterliche Existenz*, str. 300.

Naprotiv, svećenička je propovijed kreativna, jer »dopušta rast nadnaravne stvarnosti«. ²⁵

Zbog navedenoga može se reći da se prema Rahneru bit svećeništva sastoji ponajprije u njegovoj ekleziološkoj dimenziji. Premda ne jedina služba, svećenička služba predstavlja Crkvu kao zajednicu svih vjernika-svećenika koja je vidljiv znak Kristova eshatološkoga i ireverzibilnoga spasenjskog događaja u svijetu. Budući da je Crkva sakrament spasenja, služba koja je predstavlja mora također biti sakrament, jer bi bilo potpuno neprihvatljivo i apsurdno da Crkva, kao sakrament, dijeli sakramente po nesakramentalnoj službi. To se za Rahnera također odnosi i na relaciju između svetosti Crkve i svetosti (*ex opere operato*) samog sakramenta svećeničkoga reda. Budući da Bog svojom milošću djeluje u Crkvi i čuva je trajno u svetosti, ta svetost Crkve koja se konkretno ostvaruje po sakramentima, posredovanjem svećeničkoga reda, mora se očitovati i u svetosti (*ex opere operato*) svećeničkoga reda. ²⁶ No, Rahner isto tako ističe da se svetost svećeničke službe, uostalom kao i svetost cijele Crkve, ne može odnositi samo na objektivnost sakramentalnoga svećeničkog djelovanja *ex opere operato*, nego mora pretpostavljati i osobnu svetost svećenika: »apsolutno i u cijelosti nesveta hijerarhija u svojoj djelatnosti i sveta Crkva nespojive su stvarnosti ... O svetosti djelatelja ne ovisi djelotvornost sakramenata kada se oni dijele, ali gledano u potpunosti i trajno, ovisi egzistencija i trajanje sakramenata u Crkvi. Dakle, ako Bog želi apsolutno u cijelosti Crkve postojanje sakramenata, mora također apsolutno željeti svetost hijerarhije u cijelosti, jer inače ne bi želio temelj koji nosi faktično postojanje podjeljivanja sakramenata«. ²⁷ Rahner time ne želi zastupati donatističku teologiju sakramenata, nego samo istaknuti neodvojivost i važnost egzistencijalne svetosti u svećeničkome djelovanju ²⁸ koja je često

²⁵ *Ondje*, str. 300-301.

²⁶ O teološkome i kristološkome značenju *ex opere operato* vidi također J. RATZINGER, *Der Priester als Mittler und Diener Christi im Lichte der neutestamentlichen Botschaft*, str. 297.

²⁷ *Grundkurs des Glaubens*, str. 403. Opširnije o toj temi Rahner se pozabavio u *Kirche und Sakramente* (QD 10), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1968, str. 85-95.

²⁸ *Kirche und Sakramente*, str. 95: »Svetost svećenika egzistencijalno je, milošću omogućeno prisvajanje svoje službe, prisvajanje koje je isto tako nuždan moment te službe«.

bila zanemarivana zbog donatističke opasnosti pre naglašavanja ex opere operantis. Ukratko rečeno, za Rahnera svećenik kao svećenik (liturg) i prorok služi svećeništvu i proroštvu Crkve, a time i svećeništvu i proroštvu Isusa Krista, jer je Crkva njegov vidljivi znak u svijetu. Iz tako shvaćene teologije svećeništva proizlazi i Rahnerovo poimanje duhovnosti svećeništva, o kojoj će biti govora u sljedećem poglavlju.

Duhovnost svećeništva

Očito je da su sakramenti izričaji naravi Crkve koja prati čovjeka u njegovim egzistencijalno odlučujućim trenucima života. Nakon što je određena narav svećeništva koja proizlazi iz naravi Crkve, sada se postavlja pitanje što to egzistencijalno određuje svećenika te tvori bit njegove duhovnosti. Rahner razlikuje između biti i duhovnosti, tj. egzistencijalne određenosti svećeničkoga reda²⁹, jer

²⁹ Tu je razliku nedovoljno uočio kardinal A. Dulles (*O Rahneru, Priester Christi*, Sankt Ulrich Verlag, Augsburg, 2004, str. 34-36.). Prema Dullesu, Rahner promatra bit svećeništva u navještaju Božje riječi. Uopće ne spominje osnovnu Rahnerovu misao da se narav svećeništva tumači iz naravi Crkve. Ono što Dulles promatra kao bit svećeništva (navještaj Božje riječi) zapravo se odnosi na duhovnost ili egzistencijalno određenje svećeništva. No, posebno začuđuje Dullesovo mišljenje da je Rahner vrlo slabo pisao o pastoralnoj odgovornosti svećeništva, a kao razlog navodi činjenicu da je Rahner uglavnom bio oslobođen od župničkih obveza. Dulles se ograđuje da je do toga zaključka došao na temelju pročitanih Rahnerovih djela. Ali, ako se pogledaju samo članci o svećeništvu iz *Sendung und Gnade*, koji se bave mnogim pastoralnim pitanjima svećenika, ostaje potpuno nejasno kako je Dulles mogao doći do tako površnoga zaključka. Čitajući te tekstove, radije se dobiva dojam da Rahner piše na temelju dugogodišnje župničke prakse, a ne kao profesor teologije. Navest ćemo samo neke misli iz članka *Pfarrer*, str. 269-270.: »On [župnik] u svome životu i djelovanju nije toliko izričaj da Crkva u neumornome nemiru Duha Svetoga ide uvijek novim narodima, da želi osvojiti nova područja, koliko izričaj da kraljevstvo Božje osvaja da se posjeduje, otkupljuje da vječno spašava i čuva, obraća kako bi na ovoj zemlji trajno rastao i cvjetao nov život... Dok se župnik nekoć možda morao prije svega brinuti da ljudi u svojoj zemaljskoj ukorijenjenosti, nastanjenosti i svojoj udomaćenosti ne zaborave nebeski nemir Duha Svetoga... danas, kada demonski nemir trese zemlju, koji ljudima oduzima osjećaj zaštićenosti u zemaljskoj domovini, još je više zadaća župnika da se brine da današnjemu nemirno zaposlenomu čovjeku, u njegovoj jurnjavi i nezaštićenosti, barem njegova župa daruje dio domovine na nebesima... [Župnik je] svećenik na

sve ono što svećenik vrši kao svoje dužnosti ne znači odmah da ga to i egzistencijalno određuje. Rahner ne prihvaća uobičajeno stajalište da kulturna djelatnost ili kulturna vlast čine temelj duhovnosti svećenika, odnosno da ga kulturna djelatnost egzistencijalno određuje. Ponajprije, kulturna djelatnost čini vremenski samo kratak period svećeničkoga života, tako da ne može tvoriti bit svećeničke duhovnosti. No, osnovni argument protiv kulturne djelatnosti kao središta svećeničke duhovnosti jest činjenica da je kulturna djelatnost potpuno³⁰ neovisna o egzistencijalnom stavu svećenika. To znači da objektivna kulturna djelatnost ne određuje svećeničku duhovnost, jer se može događati bez zauzetosti njegove osobe. Kada svećenik želi da u njemu počne djelovati objektivnost kulturne djelatnosti, tada zauzima »onaj egzistencijalni stav koji je vlastit općemu, 'egzistencijalnomu' svećeništvu ... On mora prinositi žrtvu kao svoju vlastitu žrtvu i tu si uprisutnjenu Kristovu žrtvu osobno prisvojiti u vjeri i ljubavi. Kada to čini, izvršava onu djelatnost na koju je pozvan svaki kršćanin»³¹. Kulturna djelatnost za svećenika znači »novu obvezu razvijanja staroga 'poziva' koji je darovan krštenjem i sv. Potvrdom, ali ne i novu obvezu za novi poziv od egzistencijalne važnosti, kakva se prije nije posjedovala«.³² Rahner navodi i primjere nekih svetaca (primjerice sv. Ignacije Lojolski) kod kojih kulturna djelatnost uopće nije imala bitnu ulogu u njihovoj duhovnosti.³³ Stoga se bit i specifičnost svećeničke duhovnosti mora tražiti u nekoj drugoj djelatnosti, a to je za Rahnera

određenome mjestu zemlje, kako bi kraljevstvo Božje na tome mjestu potpuno postalo domovinom duša«.

³⁰ Rahner ističe, doduše, da je za valjanost svakog sakramenta potrebna *intencija* kao minimalni egzistencijalni stav, intencija shvaćena kao slobodno izvršavanje sakramenta. Usp. *Priesterliche Existenz*, str. 305.

³¹ *Ondje*, str. 306.

³² *Isto*.

³³ *Zur Spiritualität des Priesters vom Amt her gesehen*, str. 205-206s: »Tamo gdje neki svećenik, ako je iskren, zbog bilo kojih razloga svoje individualne životne sudbine, ne može tvrditi da su euharistijska slavlja ili podjeljivanje sakramenata također i egzistencijalni vrhunac njegova života, tada ne treba lagati te tako govoriti i činiti kao da je to tako. S dostatnom unutarnjom smisljenošću on može uvijek nešto takvo činiti ako razumski upravlja samim sobom...Iskustvo milosti i sakramentalni čini nisu jednostavno isto i u svećeničkome životu te se stvarnosti ne podudaraju, a individualna životna sudbina nekog čovjeka može se ovdje mirno i iskreno prihvatiti«.

navještaj Božje riječi. Dakako da i laici naviještaju Božju riječ, ali njihov navještaj i svjedočenje Božje riječi nisu neposredne i prvotne djelatnosti u njihovu životu. Tako je laičko svjedočenje Krista uvjetovano određenim ovosvjetskim situacijama u kojima su prisiljeni svjedočiti ponajprije svoju vjeru, a time posredno i Isusa Krista. Za svećenike to znači da su oni egzistencijalno određeni neposrednim i stalnim navještajem Božje riječi: »Naprotiv, hijerarhijski poslanik ne svjedoči svoje kršćanstvo – iako također bitno po njemu! – nego neposredno Isusa Krista, i to ne samo tamo gdje njegova svjetska egzistencija to od njega traži ili omogućuje, nego uvijek i posvuda«. ³⁴ Budući da navještaj Božje riječi egzistencijalno određuje svećenika, slično kao što brak određuje bračne partnere, on čini trajni poziv, sakramentalni poziv za svećenika. Rahner time ne želi zanijekati važnost kultne djelatnosti. U konačnici sam navještaj Božje riječi proizlazi iz kulta, odnosno svećenik živi od kulta poput svakoga kršćanina ³⁵. No, kult ipak ne čini bit njegove duhovnosti, tj. specifičnost njegove duhovnosti spram duhovnosti laika. Rahner također potkrjepljuje svoju tezu i Novim zavjetom koji nikada ne govori o svećeničkoj etici pozivajući se na kulturnu djelatnost, nego uvijek na navještaj Božje riječi (Dj 20, 18-38; 1 Kor 2, 1ss).

³⁴ *Priesterliche Existenz*, str. 310. Vidi također *Zur Spiritualität des Weltpriesters*, str. 175-179: »On [svećenik] mora biti uvjeren da se njegovo zvanje može ispuniti samo zalaganjem njegove osobnosti i njegova života, odnosno ono ne može biti zadaća samo jednoga dijela njegova vremena, službenih sati itd.« (ovdje str. 179.). *Zur Spiritualität des Priesters vom Amt her gesehen*, str. 193: »Kada bi netko rekao: moje shvaćanje svećeništva, moja svećenička duhovnost imaju svoje generativne korijene u tomu da jedinstvenu poruku kraljevstva Božjega, Raspetoga i Uskrsloga naviještam 'u zgodno ili nezgodno vrijeme' siromašnima i bogatima, privilegiranim i deklasiranim, da za to dajem svoj život, da tu zadaću doživljavam kao središte svoga života, da to ne doživljavam kao običan posao koji ću odraditi u nekoliko sati, nego da u to ulažem cijeli svoj život, tada on posjeduje svećenički koncept koji se ne smije ugroziti pitanjem može li to također i netko drugi, pastoralni asistent, laik itd.«

³⁵ *Pfarrer*, str. 265: »Samo tamo gdje svećenik, odnosno župnik zna da je njegova liturgija prvo i posljednje što je pozvan činiti, samo ako svi njegovi koraci proizlaze iz oltara i njemu ponovno vode, samo ako su njegove riječi uvod i odjek njegovih sakramentalnih riječi, tada je on uistinu svećenik i župnik, jedino tada sve što čini ostaje svećeničko«. Vidi također *Isti, Friedliche Erwägungen über das Pfarrprinzip*, u: *Schriften zur Theologie II*, str. 299-337. (posebno str. 307ss).

Nakon prikazivanja Rahnerova poimanja svećeničke duhovnosti, slijede njegovi konkretni prijedlozi za što vjerodostojnije življenje današnje svećeničke duhovnosti³⁶. Tako svećenici ponajprije moraju biti osobe molitve koje će u svojem vlastitom životu imati iskustvo Boga: »on [svećenik] nije ponajprije onaj koji se mora brinuti da svi koji u biti uopće nemaju razumijevanja, moraju biti kršteni i sakramentalno sklopiti brak, nije onaj koji mora statistički točno izračunati koliko posto njegovih takozvanih župljana stvarno slavi Uskrs te onaj koji se mora strašljivo brinuti smije li se pridružiti pokopu. On je onaj koji ispunjen blaženom vjerom u Isusa Krista, Raspetoga i Uskrsloga u osjećaju svoje vlastite oslobođenosti i otkupljenosti, u vjeri u vječni život želi što moguće većem broju (ali sekundarno je kolikomu!) priopćiti svoju vlastitu nutarnju otkupljenost i oslobođenost«. ³⁷ Nadalje, svećenik danas treba biti siromašan svećenik. Rahner ne misli samo na ekonomsko siromaštvo, koje se dakako podrazumijeva, nego prije svega na kulturalno siromaštvo³⁸. Svećenik danas ne može više sve znati, u sve se razumjeti. Drugim riječima, on treba računati s pluralnošću ljudske (vlastite) egzistencije i kao takvu je prihvaćati.³⁹ Uz kulturalno siromaštvo važno je i duhovno

³⁶ Te prijedloge Rahner sažima u: *Zur Spiritualität des Priesters vom Amt her gesehen*, str. 195-207. I sam autor ovoga članka pokušao je teološki promišljati duhovnost, odnosno točnije, konkretni životni stil dijecezanskih svećenika i to pod vidikom pastoralnoga anahoretstva. Vidi I. RAGUŽ, Pastoralni anahoreti, *Okno-Osječke katoličke novosti*, 2/15, str. 2-3. O svećeničkoj duhovnosti i stanju svećeništva u Hrvatskoj vidi također: Ž. TANJIĆ, Kakav nam svećenik treba, *Kana*, 2005, 7/8, str. 4-5. te intervju s hrvatskim dominikancem Franom Prcelom, *Križa svećeničkog identiteta*, *Vjesnik*, 2005, 2-3. srpnja, str. 24-25.

³⁷ *Über die Zukunft der Gemeinden*, str. 167.

³⁸ To se kulturalno siromaštvo odnosi i na cijelu Crkvu. Usp. *Theologische Deutung der Position des Christen in der modernen Welt*, str. 20-21.

³⁹ *Zur Spiritualität des Weltpriesters*, str. 172: »Na temelju posljednjih i dubljih razloga ni jedan se ljudski i kršćanski život ne može živjeti iz jednoga jedinacog temeljnog stava. Svaki kršćanski život mora nužno izrastati iz pluralnosti stavova, čije jedinstvo ne pripada adekvatno smišljenomu čovjekovu planiranju, nego se poslušno mora prepustiti Bogu i njegovoj providnosti i vodstvu. I najradikalniji kršćanski život ne samo da ne može, nego ne smije biti određen i oblikovan jednom jedinom maksimumom. Ni bijeg iz svijeta, ni ljubav prema svijetu, ni akcija ni kontemplacija, ni strpljiva identifikacija s deklasiranima, ni borba za promjenu društvenih odnosa, ni teologija križa, ni teologija slave, ni odreknuće, ni humani užitak svijeta, ni život, ni smrt

siromaštvo. Kod svećenika postoji opasnost da se kao sveznajući svećenik stavi namjesto samoga Boga, zaboravljajući da Bog uvijek ostaje neizrecivo otajstvo. Uz to, trostruko siromaštvo, svećenik treba biti služitelj vjere drugih, pokazujući svojim životom da je i on samo hodočasnik na putu vjere, a opet ne koketirajući na jeftin način sa sumnjama i nedoumicama. To podrazumijeva da se svećenička duhovnost treba shvatiti kao avantura vjere, kao spremnost na uvijek nove iznenađujuće situacije u životu vjere. Svećenik treba također biti spreman na neprihvaćanje i nerazumijevanje u modernome društvu, ukoliko se njegov poziv u budućnosti više ne će shvaćati kao institucija, kao općeprihvaćeno zvanje. To može biti i znak autentičnosti i ispravnosti svećeničkoga poziva⁴⁰. Svećenička je duhovnost određena također napetošću i različitošću između onoga što on živi i onoga što naviješta, što bi trebao biti. Ta je napetost za Rahnera pozitivna i smisljena: »Bilo bi gnusno kada više ne bih morao razlikovati između onoga što bi trebalo biti i onoga što jesam i činim 'de facto'«. ⁴¹ Svećenik mora računati s tim i raznim drugim opterećenjima (opterećenje evanđeljem, službom, vremenom itd.), ali koje prihvaća s opuštenošću povjerenja u Božju milost. Isto tako, svećenik mora imati odnos prema teologiji kao znanosti⁴². Taj je Rahnerov poticaj posebno aktualan danas kada se s ponovnom renesansom religije pojavljuju razni religijski fundamentalizmi i fideizmi koji niječu ulogu razuma u religiji. Na kraju, za Rahnera svećenik treba biti politički angažiran, ukoliko se posebno zauzima za obespravljenе i siromašne u društvu.

Prikaz Rahnerovih razmišljanja o duhovnosti svećenika završava njegovim riječima upućenima mladomisnicima 11. listopada 1955. godine na kolegiju Germanicum et Hungaricum u Rimu:

»Ne budite zasićeni građani obične restauracijske civilizacije hladnjaka i televizije. Pod maskom razuma i životne razboritosti ta civilizacija prijeti svojim proširenjem i među onima koji ispovijedaju Božje kraljevstvo koje se ne sastoji u zemaljskoj uspješnosti,

itd., ne mogu biti *sami* za sebe jedina maksima i jedini oblikovni princip kršćanskoga života«.

⁴⁰ Usp. *Theologische Reflexionen zum Priesterbild von heute und morgen*, str. 375s.

⁴¹ *Zur Spiritualität des Priesters vom Amt her gesehen*, str. 203.

⁴² Usp. *Zur Theologie und Spiritualität der Pfarrseelsorge, u Schriften zur Theologie XIV*, str. 153-157.

nego u gladi za pravednošću, u suzama pokore i u iščekivanju blaženstva što je kao vječna nagrada obećano siromašnima i progonjenima. Neka u vašim srcima živi vjera u Krista Raspetoga, iščekivanje Suda i vječnoga kraljevstva. Branite Crkvu trošeći svoj život u sebedarju, neustrašivo i širokogrudno u službi za sve, ali ne imajući drugu svijest osim one beskorisnoga sluge. Čuvajte baštinu istine i iskustva Crkve, otvarajući se hrabro budućnosti koja je točno takva kao i Božja prošlost. Ali ne tražite budućnost u programima svijeta, jer to nije vaša stvar, nego u jednostavnom povjerenju da kršćanski čovjek koji se prostodušno prihvaća onakvim kakav jest, u Duhu koji mu je Bog dao, prepoznaje program budućnosti koju treba izboriti i ispatiti. Tamo gdje branite baštinu prošlosti, to se ne smije događati iz tromosti duha i zbog pogrješne potrebe za sigurnošću, nego iz vjernosti staroj i uvijek novoj Božjoj istini kojoj se obvezujete ... Nastojte jahati na mnogim sedlima. Ali nemojte misliti da ćete svima moći udovoljiti kako biste imponirali ljudima. U konačnici, za napredak evanđelja njima možete imponirati samo jednim, vjerom koja stavlja život na kocku zbog vjere i to s iskrenom ljubavi ... Ne ulagajte se neporecivo smirenom vjerom, ako takvu nemate, radije ponizno i prostodušno drugima pokazujte ono što ste u stvarnosti, pokazujte im kakav tko može biti unutar tame bezbožnoga svijeta koja i vas pritišće, a kojega nosi vjera u milosti, jer živi u odvažnoj slobodi strepećega srca. Ne bojte se umora, straha i olovne težine bezuspješne nemoći u svojem dušobrižničkom životu. I to su trenutci milosti, jer vam daju udjela u agoniji vašega Gospodina na Maslinskoj gori koja se mora ispatiti u cijeloj povijesti svijeta ... U dušobrižništvu krenite hrabro novim putevima. No, ako ti putevi na kraju ne bi završavali na Kristovu oltaru, u ispovjedaonici i na klecalu, oni ne bi bili Kristovi putevi koji vode u život«. ⁴³

Osvrt

Rahnerovo poimanje biti i duhovnosti svećeništva bitno je eklesiološki određeno. Na taj način Rahner je nastojao nadvladati isključivo kristološko shvaćanje svećeničkoga poziva koje se vrlo često pretvara u kristomonističku odvojenost svećeništva

⁴³ *Worte zur Primizfeier*, u: *Sendung und Gnade*, str. 547-549.

nasuprot cijelomu narodu Božjem. Kristomonistička teologija svećeništva promatrala je svećenika isključivo pod vidikom njegova djelovanja in persona Christi. Konkretno se to izražavalo u isticanju njegovih kulturnih i upraviteljskih ovlasti nasuprot onomu što ostali narod Božji ne može, tj. što laici ne mogu. Kada se tomu još pridoda politički utjecaj koji su svećenici u tradicionalno katoličkim zemljama imali, tada je razdor bio još veći: svećenik nije samo predstavljao Isusa Krista u osobi nego vladajući stalež naspram običnoga pobožnog puka. S vremenom, svećenici ne samo da počinju predstavljati Crkvu nego se oni doživljavaju kao Crkva. Stoga ne treba začuđivati da su revolt i napad na hijerarhiju značili istodobno i napad na samu Crkvu, a odbacivanje svećenika također odbacivanje same Crkve. U takvom kristomonističkom viđenju svećeništva sasvim je očito da je vrlo slabo dolazila do izražaja pastoralna dimenzija svećeničke službe, jer se time podrazumijeva da se svećenik nalazi unutar naroda Božjega. Isto tako, u središtu svećeničke duhovnosti bio je jednostran naglasak na neizbrisivi sakramentalni znak te djelotvornost sakramenata ex opere operato, pri čemu je vrlo malo bilo govora o isto tako važnome osobno egzistencijalnome svjedočenju (ex opere operantis) onoga što znači svećenička služba. Sve u svemu, kristomonističko viđenje svećeništva mistificiralo je svećeničku službu, odvojivši je gotovo u potpunosti od ostaloga naroda Božjega.

Unutar toga konteksta razumljiva je Rahnerova ekleziološka⁴⁴ teorija svećeništva, koja svećenika promatra ponajprije iz naravi same Crkve. Sada je svećenik ponajprije predstavnik Crkve. On djeluje in persona Ecclesiae, pa tek ako predstavlja Crkvu, svećenik predstavlja i djeluje u osobi Isusa Krista. Tako se svećenička služba više ne definira iz suprotnosti prema laicima, nego iz cjelokupne naravi same Crkve. Duhovnost se također ne temelji više

⁴⁴ Ta bi se ekleziološka teorija svećeništva mogla nazvati i pneumatološkom teorijom, ukoliko je Duh Sveti počelo zajedništva u Crkvi. No, Rahner ne govori izričito o pneumatološkoj dimenziji svećeništva. O kristološkom i pneumatološkom aspektu svećeništva vidi: G. GRESHAKE, *Priestersein. Zur Theologie und Spiritualität des priesterlichen Amtes*, Freiburg i Br, 1991, str. 89-104, F. GENN, *Trinität und Amt nach Augustinus*, Einsiedeln, 1986, H. WAGNER, *Das Amt im Kontext der Communio-Ekklesiologie*, *Catholica*, 1996, 59, str. 34-44, P. HÜNERMANN *Mit dem Volk Gottes unterwegs. Eine geistliche Besinnung zur Theologie und Praxis des kirchlichen Amtes*, *Geist und Leben*, 1981, 54, str. 178-187.

na objektivnosti onoga što laici ne mogu, nego na egzistencijalno osobnome svjedočenju onoga što laici također mogu i čine, a to je navještaj i svjedočenje Božje riječi. Od svećenika se sada zahtijeva ne samo pasivno posredovanje Božjega sakramentalnog djelovanja *ex opere operato*, nego ponajprije trajno suobličavanje cjelokupne osobe onomu što se službom predstavlja. Jednom riječju, Rahner je svojom teologijom svećeništva svećenika stavio unutar Crkve i naglasio važnost svećenika za Crkvu pod vidikom njegova trajnog i cjelovitog svjedočenja Isusa Krista.

No, Rahnerova teologija svećeništva nije u potpunosti prihvatljiva, jer gotovo jednostrano ističe samo ekleziološki vidik svećeništva. Rahner vrlo rijetko govori o svećeniku koji djeluje *in persona Christi*. Upravo zbog toga, jednostranog naglaska na ekleziološki aspekt svećeništva pa onda i sv. reda, Rahner neprestano govori o promjenjivosti te službe koja se, ovisno o određenoj povijesnoj situaciji Crkve, može modificirati i drukčije realizirati. No, ako se svećenička služba shvati kao djelovanje *in persona Christi*, tada svećenik nije samo u Crkvi nego i nasuprot Crkvi. Konkretno to znači da Crkva ne može svojevolumeno raspolagati svećeničkom službom i mijenjati je ovisno o povijesnoj situaciji u kojoj se nalazi. Isto tako, Rahnerov prijedlog o svećeniku na određeno vrijeme može se također tumačiti iz toga jednostranog ekleziološkog aspekta. Rahner time želi izići ususret mentalitetu modernoga čovjeka, ali to izlaženje ususret zapravo je prevelik kompromis s tim istim mentalitetom, kompromis koji bi se mogao tumačiti također kao suobličavanje s tim mentalitetom. Svećenik na određeno vrijeme samo bi potvrđivao već postojeći postmoderni mentalitet necjelovitoga i nepotpunoga predanja. Ako svećenik djeluje *in persona Christi*, tada on ne može predstavljati Krista na određeno vrijeme, jer bi se time dobivao dojam da je extra se Crkve, tj. njezino utemeljenje u Kristu koje se sakramentalno predstavlja sv. redom, također na određeno vrijeme. Stoga je taj Rahnerov prijedlog teško prihvatljiv. Vidjeli smo također da za Rahnera kulturna djelatnost svećenika ne sačinjava čini svećeničke duhovnosti, jer je ona kratkotrajna i objektivna djelatnost. No i tu je teško složiti se s Rahnerom. Kao što svećenik, za razliku od laika, naviješta Božju riječ uvijek i posvuda te to čini bitnu dimenziju njegove duhovnosti, ne vidi se razlog zašto to isto ne bi moglo vrijediti i za njegovu kulturnu djelatnost. Svećenička je duhovnost, kao i laička, određena kulturnom djelatnošću. Ali, kao što postoji razlika između

laičkoga i svećeničkoga načina naviještanja Božje riječi, ukoliko svećenici to čine uvijek i posvuda, ta razlika postoji i s obzirom na kulturnu djelatnost. Za razliku od laika, svećenik unutar kulta djeluje kao predsjedatelj kulta, on predvodi zajednicu, djelujući istodobno in persona Christi i in persona Ecclesiae. Stoga se ne može reći da posebna kulturna djelatnost svećenika, kao predsjedatelja kulta, ne čini također središte njegove duhovnosti. Kratkotrajnost kulturne djelatnosti ništa ne umanjuje njezinu važnost u svećeničkoj duhovnosti, jer je riječ o djelatnosti koja svojom intenzivnošću i znakovitošću također snažno određuje svećenički život, kao i dugotrajnije naviještanje Božje riječi. Iz toga slijedi da je svećenik pozvan njegovati takvu duhovnost koja će mu omogućivati ne samo naviještanje Božje riječi uvijek i posvuda, nego istodobno vjerodostojno predsjedanje kultom. Ta vjerodostojnost uključuje da svećenik svojom vlastitom egzistencijom potvrđuje kristološko i ekleziološko predsjedanje kultom kršćanske zajednice.

Ovaj, završni, kritički osvrt o Rahnerovoj teologiji svećeništva, dakako nimalo ne umanjuje važnost i aktualnost njegovih razmišljanja za današnju teologiju i duhovnost svećeničke službe.

Summary

Theology and spirituality of the clergy according to Karl Rahner

The article analyses the Rahner's concept of theology and spirituality of the clergy. The first part attempts to present theology, and the second part presents spirituality of the clergy according to Karl Rahner. The last chapter only gives a critical account of his contribution. Considerations of Karl Rahner on theology and spirituality of the clergy are current in a specific way, because the clergy identity found itself in crisis after the II Vatican Council. His considerations, incentives and proposals may surely contribute to overcoming of this crisis, a theological explanation of the significance of the clergy in the Church and authenticity of its living.